

קונטרס

הלכות שמיטת כספים ופרוזבול

והוא קיצור משולחן ערוך – חושן משפט
סימן סז

להערות והארות
או להשיג את הקונטרס
אצל המחבר

Rabbi Nachman Wilhelm

*Dean of the Online Smicha
Institute for Rabbinical Studies*

*1022 S. Fairview
St. Paul, MN 55116*

651-775-3452

rabbi@onlinesmicha.com

סודר והוכן לדפוס ע"י
הרב לוי יצחק שטרן

leviystern@gmail.com

פתח דבר

בעמדינו קרוב לשנת השמיטה, קיום מצוות השמיטה הוא ניסיון לא פשוט לאדם, ולכן התורה מבטיחה שתי הבטחות בעניין זה – אחת לגבי שמיטת קרקע ואחת לגבי שמיטת כספים.

הואיל ואין עובדים בקרקע בשנה השביעית, מבטיחה התורה שתבואת השנה השישית תהיה מבורכת ותספיק לשלוש שנים: השישית, השביעית והשמינית, "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית וְעָשִׂתָ אֶת הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים" (ויקרא כה, כא). וזאת ההבטחה לגבי שמיטת הקרקע.

מכיוון שבשנת השמיטה כל החובות בטלים, ישנו חשש שהמלווים לא ירצו להלוות לעניים כאשר השנה השביעית קרבה ובאה, ולכן מבטיחה התורה למי שילווח לעניים סמוך לשנת השמיטה שלא יחשוש, כי הקב"ה ישלם לו את שכרו. "נָתַן תֶּתֵּן לוֹ (כלומר תלווה לעני) וְלֹא יֵרַע לְכַבֵּךְ בְּתִתֶּנּוּ לוֹ כִּי בְּגִלְלֵי הַדֶּבֶר הַזֶּה יִבְרַכְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ" (דברים טו, י), ומבאר הרמב"ם שכאן התורה הבטיחה למלווה שכר בעולם הזה, "והבטיח הקב"ה בשכר מצווה זו בעולם הזה, שנאמר: כי בגלל הדבר הזה יברכך" (הל' שמיטה ויובל פ"ט, ה"ל).

נמצינו למדים כי התורה עצמה מגלה רגישות רבה לניסיון הטמון במצוות שמיטת הקרקע ושמיטת הכספים, ולכן הבטיחה הבטחות על מנת לחזק את קיום המצוות הללו בפועל.

והידוש דין הוא בשו"ע אדמוה"ז בזמן קיום הפרוזבול, לכן הננו מדפיסים קיצור מהלכות שמיטת כספים, שהוא חלק מהלכות הלואה, שהוא חלק מסדר הלימודים אצלנו במכון להוראה ולדיינות, כדי להגדיל תורה ולהאדירה, ולידע המעשה אשר יעשון. ושכרו גדול מאוד, שהרי המשנה באבות מבארת כי אחת הסיבות לעונש הגלות היא אי קיום מצוות שמיטת הקרקע, "גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם ... עַל הַשְּׁמִיטָה הָאֲרִיץ" (אבות פ"ה, מ"ט), ובודאי ימהר לגאלותינו בב"א.

הרב נחמן ווילחעלם

ערב ראש-השנה ה'תשפ"ב

תוכן הענינים

3 פתח דבר

קיצור הלכות שמיטת כספים ופרוזבול

7 סימן סז

הוראות כ"ק אדמו"ר

17..... דיני פרוזבול

שער דיני שמיטת כספים ופרוזבול

סימן סז*

א. אין⁽¹⁾ שמיטת כספים⁽²⁾ נוהגות מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהגות⁽³⁾, ומדברי סופרים

* להעיר דכמובן כמה עניני שמיטה לא נתבררו בסימן זו, ראש וראשון דין שמיטת קרקעות, והשאלה מדוע השמיט השולחן ערוך דיני שמיטה? הרי הוא היה בארץ ישראל? יש שתיצו: זה לא היה מציאותי אז. [הגר"א נבנצל כתב: "השו"ע כתב על סדר הטור". הגר"ר שמאי קהת הכוהן גרוס, מח"ס שו"ת שבט הקהתי, כתב: "עיין רמ"א יו"ד סוף שלא (סעי' קמו) שנמשך אחר הרמב"ם ואפשר שהרמב"ם האריך מאוד, ומכל מקום צ"ע כעת" (הנה דברי הרמ"א שם: "הרב המחבר הזה השמיט כל דיני מעשר עני, שכתב הטור שיש ללמוד מהם הרבה דיני צדקה הנוהגים האידנא, אפשר שסמך עצמו על מה שנתבאר בדיני צדקה. אך גם בדיני תרומות ומעשרות השמיט כמה דינים שכתב הטור והכניס אחרים תחתיהם, וכל זה גרם לו שהעתיק דברי הרמב"ם הלכות תרומות ומעשרות ככתבם וכלשונם ולא שת לבו לדברים אחרים, והרוצה לעמוד על עקרי הדינים יעיין בפנים"). והשיב הגר"ח קנייבסקי: "לא היה מצוי אז שדות ישראל בארץ ישראל" (גיבורי כוח לרב ישי מזלומיאן סי' יח' שאלה ג) - מ"צ].

וחסר עוד ביאור ודיני איסור (דברים טו. ט). "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך באחריך האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא", וצ"ע.

(1) שו"ע סי' ס"ז סעי"א.

(2) החינוך (מצוה תע"ז) מבאר טעם מצוה זו: ללמד נפשנו במידות המעולות: מידת הנדיבות ועין טוב, ונקבוע בלבבנו הביטחון הגדול בשם ברוך הוא, ואז תכשר נפשנו לקבל טוב מאת אדון הכל כלול הברכה והרחמים. וגם נמצא מזה גדר חזק ומחיצה של ברזל להתרחק מאוד מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לרענו, כי נשא קל וחומר בנפשנו לאמור: אפילו הלוויתיו ממוני והגיע שנת השמיטה - אמרה תורה להשמיט בין המלווה, שלא לגזול ושלא לחמוס לא כל שכן שראוי לי להתרחק עד הקצה האחרון.

התומים (סי' ס"ז) מבאר: ומה עצום מצווה זו, וטעם יש בה, ועל ידה ידע איש הישראלי אשר ימינו כצל על הארץ, וגרים ככל אבותי אריסי בתי אבות, ולה' הארץ ומלואו. וידע כי לא שלמות אנושי לעסוק בקיבוץ הקניינים ולאסוף חמרים חמרים... והיא שנת שביעית שנת רצון לה', אשר ישליך אדם

שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה⁽⁴⁾, וי"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה⁽⁵⁾, ויש טעם לדבר⁽⁶⁾, והמחמיר תבוא עליו ברכה⁽⁷⁾.

אלילי כספו, ולא יאמר אלקינו למעשי ידינו, הוא היקום והרכוש, כי אז אין כסף נחשב כלום, ולא יועיל הון ביום עברה. ולכן נוהג שמיטת קרקע וכספים בשנה ההיא, שבת נוגש עול מדהבה.

ומצווה זו גרמה לישראל שלא נשתקעו יותר מדאי בעסק משא ומתן, ולהרבות בסחורה כאניות סוחר, ולבלות בו זמן יום ולילה כהגויים אשר על פני האדמה. ולא כל המרבה בסחורה מחכים, כי לזו צריך הלוואת איש באחיו, ולהיות נושה איש ברעהו מזמן לזמן, וזה אי אפשר בהחזיק מצווה הנ"ל, כי בהגיע תור השמיטה - ישמט הנושה וייצא נקי מכל חובו. ואם כן היה, חובה עליו להחזיק במידת הספקות כראוי ונאות לעובד השלם... וכאשר היו אבותינו, לא פנו אל הון, רועי צאן, מגז כבשים יתחממו ומחלב עתודים ישתנו. וברכת ה' היא תעשיר, ברצונו נותן וברצונו נוטל, ושווא כל תחבולות בני אדם. ואם כן מצווה זו למה לא נדבק בה בתכלית הדביקות והשמחה.

יש הטוענים שהסיבה שהתורה הוסיפה את שמיטת כספים למצוות השמיטה, שעיקרה היא שמיטת הקרקעות, היא בשל הקושי הרב שיכול להיווצר לחקלאים לפרוע את חובותיהם בשנת השמיטה, שבה אין להם הכנסות. מסיבה זו אין לראות במהות השמיטה עניין סוציאלי, אלא שהדבר קשור יותר ליחס האדם לאדמה וזכות האדמה, כישות בפני עצמה, לנוח ולהיות עצמאית ללא שליטת האדם עליה בשנה זו.

⁽³⁾ בסמ"ע סק"א מבאר, דבפרשת ראה (דברים טו. א - ג) כתיב "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה", את הנכרי תגש ואשר יהי לך את אחיך תשמט ידך", וילפינן (גיטין ל"ו ע"א) מדכתיב "וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו כו'", שבשתי שמיטות הכתוב מדבר, בשמיטת קרקעות, והיינו יובל שאינו נוהג בו אלא השמטת קרקעות שהיו חוזרין לבעליהן, ובשמיטת כספים, דנשמטה ההלוואה מהמלוה, והוקשו להדדי לומר שבזמן שאין שמיטת קרקעות (דהוא היובל) נוהג, דהיינו בזמן שאין כל יושבי" בארץ ישראל, וכמו שכתוב ביובל (ויקרא כה. י). "וקראתם דרור בארץ לכל יושבי", שמיטת כספים גם כן אינה נוהגת.

⁽⁴⁾ שם ובסמ"ע (סק"ב) מביא הטעם כדי שלא תשתכח תורת שביעית מישראל.

⁽⁵⁾ רמ"א שם, ומוסיף דנראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזמן הזה. וראה בביאור הגר"א (סק"ה) שמביא שהוא שיטת הרז"ה שכתב, דוקא בזמן שהיובל נוהג מדרבנן, שיוכל ושמיטה קשר שאין נפרד הוא, והיו נוהגין יובל עד שבטלו ב"ד.

⁽⁶⁾ רמ"א שם מהמהרי"ק (שורש צ"ב), וממהר"ר איסרלן בתרומת הדשן (סי' ש"ד), ובמהרי"ל, ואין לדקדק אחריהם.

בסמ"ע (סק"ד) מביא הטעם, כיון שפשט המנהג שלא להשמיט, והכל יודעים זה, ה"ל כאילו התנה על מנת שלא תשמט בשביעית.

להעיר דבשו"ע אדמוה"ז (הל' הלואה בעי' ל"ה) מביא סברא הנ"ל לטעם למה לא נהגו בפרוזבול, ולא כמ"ש טעם למה המנהג שלא להשמיט.

⁽⁷⁾ בש"ך (סק"ב) מביא מהב"ח (סעי' ה') דהנמנע ועושה על פי הדין תבוא עליו ברכה.

ובלבוש (סעי' ט') כתב, ומנהגינו שאין אנו חוששין כלל לשביעי קולא גדולה היא לעבור על דברי חכמים שיש בה מיתה בידי שמים וישכנו נחש, וגדולי חכמים האחרונים.. חתרו דרכים לקיים המנהג, אבל הם דחוקים מאד וליתנייהו אליבא דהלכתא, וראה עוד בפתחי תשובה סק"א.

ב. אלו הן שהשמיטה משמטת:

ג. שביעית משמטת את המלוה ואפילו מלוה שבשטר שיש בו אחריות נכסים⁽⁸⁾.

ד. המלוה לחבירו על שדהו והמלוה אוכל פירות בנכיתא⁽⁹⁾ במקום שדרכם לסלק המלוה בכל עת שיביא מעותיו שביעית משמטתה, ומקום שאינו יכול לסלקו עד סוף זמנו אין שמינית משמטתה.

ה. הנותן סחורה לחבירו למחצית שכר ונותן לו שכר עמלו שביעית משמטת פלגא שהיא מלוה⁽¹⁰⁾.

ו. ערב שפרע למלוה השמיטה משמטו ללוה⁽¹¹⁾.

ז. שביעית משמטת שבועת הדיינים⁽¹²⁾.

ח. מי⁽¹³⁾ שנשבע לחבירו לשלם לו כל דבר שהשביעית משמטת פטור לשלם, ולפעמים⁽¹⁴⁾ צריך התרה על שבועתו.

ט. אם⁽¹⁵⁾ כפר הלוה ונשבע לו ואח"כ הודה, או באו עדים, אם הודה אחר שעברה השמיטה אינה משמט⁽¹⁶⁾, אבל אם הודה קודם סוף שביעית הרי זה משמטת.

⁽⁸⁾ שו"ע שם סעי' ב', וכתב הסמ"ע (סק"ז) דמ"מ הרי הוא מחוסר גוביינא.

⁽⁹⁾ שו"ע שם לפי פירוש הסמ"ע סק"ח וסק"ט.

⁽¹⁰⁾ שו"ע שם סעי' ג', ופי' בסמ"ע (סקי"א) דקיימ"ל דפלגא הוי דין פקדון, ופלגא שני' ה"ל דין הלואה, דאחריות הפסד ושכר על המקבל.

⁽¹¹⁾ שו"ע שם סעי' ה', דערב שפרע למלוה וקודם שפרעו הלוה הגיע שנת השמיטה משמט, ופי' הסמ"ע (סקי"ג) דמיד שפרע בשביל הלוה נתחייב לו הלוה בתורת הלואה אותו סך שפרע עבורו.

⁽¹²⁾ שו"ע שם סעי' ו', שבועת הדיינים שאם ה' מודה בו היתה שביעית משמטתו משמטתו שבועתו, ופי' בסמ"ע (סקי"ד) דילפינן לה (שבועות מ"ט ע"א) מדכתיב (דברים טו. ב.) "וזה דבר השמטה", אפילו דבור השמיטה משמטת, והיינו שבועה.

⁽¹³⁾ רמ"א שם סעי' ו', דלא נשבע לשלם רק כל זמן שחייב הממון.

⁽¹⁴⁾ בסמ"ע (סקט"ו) מבאר, דהרמ"א איירי כגון שקבע לו זמן פרעון קודם שמיטה, ואח"כ נשבע לו שלא יעכב מלפרעו על כל פנים בזמן פלוני, דהוא אחר השמיטה, דבכהאי גוונא משמט, כיון דקביעת זמן פרעון הוא קודם השמיטה ובידו לנוגשו אז מכח הזמן ולומר לא ה' דעתי מעולם להמתין לך על זמן השבועה, ובזה אתי שפיר דלא הזכיר הרמ"א דיתיר את שבועתו, משום דבכה"ג אין צריך התרה, דלא נשבע אלא לשלם כל זמן שהוא חייב, משא"כ אם כבר עבר שבועתו קודם שביעית, צריך התרה.

⁽¹⁵⁾ שו"ע שם סעי' ז'.

⁽¹⁶⁾ וביאר בסמ"ע (סק"ט ז') דהא בשעת שמיטה כיון שכבר נשבע לא ה' למלוה עליו שום חוב, ואחר השמיטה כשהודה ה"ל כהלואה חדשה, משא"כ כשהודה קודם השמיטה, דהשמיטה הבאה אחר ההודאה משמטת לאותה הלואה החדשה.

- י. המלוה את חברו והתנה עמו שלא תשמיטנו שביעית הרי זה נשמט⁽¹⁷⁾.
- יא. המוכר שטר חוב לחבירו ואחר כך עברה עליו שמיטה אין הלוקח חוזר על המוכר⁽¹⁸⁾, ואם כבר עברה עליו שמיטה כשמכרו טוענין ללוקח שהמוכר הי' לו פרוזבול ואבד⁽¹⁹⁾.
- יב. המחזיר חוב שעברה עליו שביעית יאמר לו המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממני⁽²⁰⁾, אמר לו אעפ"כ רצוני שתקבל יקבל ממני⁽²¹⁾, והוא דלא אמר לו שבחובי אני נותן לך⁽²²⁾.
- יג. אלו הן שאין השמיטה משמטת:
- יד. אם הגביל הלזה למלוה מיצרי השדה ואמר לו מכאן תגבה חובך אין השביעית משמטתה⁽²³⁾, וי"א דהני מילי באתרא דלא מסלקי לי⁽²⁴⁾.
- טו. אין שמיטת משמטת חלק משותפות שנשאר ביד אחד⁽²⁵⁾.
- טז. שמיטה אינה משמטת שבועת השומרים והשותפים⁽²⁶⁾.
- יז. אם כפר⁽²⁷⁾ הנתבע והייבוהו בית דין על פי עדים וכתבו לו פסק דין⁽²⁸⁾ אינו משמט.

⁽¹⁷⁾ שו"ע שם סעי' ט', וביאר בסמ"ע (ס"ק י"ח) דתנאי זה קאי אשמיטה שלא תשמטהו והרי הוא מתנה על מה שכתוב בתורה.

⁽¹⁸⁾ שו"ע שם סעי' ל"ח, שהלוקח פשע בעצמו שלא עשה פרוזבול.

⁽¹⁹⁾ שם, ובסמ"ע (ס"ק ט') ביאר, דקיימ"ל טוענין ללוקח כל מה שהי' המוכר בעצמו יכול לטעון, אבל כשלקחו קודם שביעיתאין טוענין, דמסתמא עדיין לא הי' ביד המוכר פרוזבול כיון דלא הגיע זמן השמיטה.

⁽²⁰⁾ שו"ע שם סעי' ל"ו.

⁽²¹⁾ שם, וממשיך - אל יאמר לו בחובי אני נותן לך, אלא יאמר שלי הם ובמתנה אני נותן לך, החזיר לו חובו ולא אמר לו כן, מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתם לך.

⁽²²⁾ שם, ואם לא אמר, לא יקבל ממנו, אלא יטול מעותיו וילך לו, ופי' בסמ"ע (ס"ק נ"ח) דיחזור הלזה ויטלם וילך לו.

⁽²³⁾ שו"ע שם סעי' ב', ובסמ"ע (ס"ק י') ביאר, דאז ה"ל מיוחד יותר לחובו וכגבוי בידו דמי.

⁽²⁴⁾ שו"ע שם, וראה בט"ז שתמה עמ"ש בסמ"ע (ס"ק י') לחלק בין משכנתא ויחד לו שדה.

⁽²⁵⁾ שו"ע שם סעי' ד', שאין שביעית משמטת אלא מלוה, (שחלק חברו מופקד בידו - סמ"ע ס"ק י"ב).

⁽²⁶⁾ שו"ע שם סעי' ו', לפי שהם פקדון ולא מלוה, אין שביעית משמטת שבועתו.

⁽²⁷⁾ שו"ע שם סעי' ח', דהוי כגבוי ואינו משמט.

⁽²⁸⁾ ובסמ"ע (סקי"ז) מביא מהרא"ש דסב"ל דאף אם פסקו הדין אלא שלא כתבו הפסק דין משמט החוב.

יח. אם התנה עמו שלא ישמיט הוא חוב זה ואפילו בשביעית תנאו קיים⁽²⁹⁾, אבל אם נהגו לכתוב כן בשטרות ובשטר אחד לא נמצא כן שמיטה משמטתו⁽³⁰⁾.

יט. אם כתב בשטר לשון פקדון אינה משמטת⁽³¹⁾.

כ. המלוה את חבירו וקבע לו זמן אין שביעית הבאה בתוך הזמן משמטתו⁽³²⁾.

כא. המוסר שטרותיו לבית דין⁽³³⁾ ואמר להם את לי חובי אינו נשמט⁽³⁴⁾.

כב. המלוה על המשכון אינו משמט מה שכנגד המשכון⁽³⁵⁾, ואפילו משכון שלא בשעת ההלוואה⁽³⁶⁾, ויש מי שאומר שאף היתר על המשכון אינו משמט⁽³⁷⁾.

כג. הקפת חנות אינה משמטת⁽³⁸⁾, ואם זקפה במלוה משמטת, ומיקרי זקיפה משעה שקבע לו

⁽²⁹⁾ שו"ע שם סעי' ט', שנמצא שחייב עצמו בממון שלא חייבתו תורה שהוא חייב.

והנה, בפתחי תשובה (אות ב') מביא מתבואות שור (סוף מס' מכות) שהקשה, לכאורה איכא למידק א"כ אמאי הוצרך הלל לתקן פרוזבול, ומתריך - דלא קשיא מידי, דבאמת כשהי' הלוה מרוצה ללות בתנאי זה לא הי' צריך יותר, אבל אם כשבא הלוה ללות, והמלוה לא רצה כי אם בתנאי שלא ישמטנו, והלוה לא רצה להסכי לתנאי זה, ומתוך כך נמנע המלוה להלוותו, מיד הוא עובר על (דברים טו. ט.) "השמר לך" וגו', שאסור למנוע בשביל שמיטה, אבל בתיקון פרוזבול אין שום איסור, דלאו בלוח תליא מילתא, והוא מלוה לו בלא שום תנאי, ופרוזבול מילתא אחרייתא, והיינו דקרי ל' פרוזבול, פירוש, תיקון עשירים.

⁽³⁰⁾ רמ"א שם סעי' ט' לפי ביאור הסמ"ע ס"ק י"ט, וראה בסמ"ע (סק"כ) כיון דמדין מצות שביעית מופקע ועומד הוא ממנו, אין בידו לתובעו מכח מנהג הכתיבה, דהלוה יאמר דהמלוה בכיון לא כתב כפי המנהג כדי לקיים מצות שביעית.

⁽³¹⁾ רמ"א שם סעי' ט', דלהכי כתב לשון פקדון שלא ישמט.

⁽³²⁾ שו"ע שם סעי' י', דהשתא לא קרי בי' "לא יגוש".

⁽³³⁾ שו"ע שם סעי' י"א, ומבאר הסמ"ע (ס"ק כ"ב) דאין זה דין פרוזבול דאינו מוסר גוף השט"ח ביד הבי"ד, אלא אומר בפניהן בעל פה שמוסר בידם החובות, ומשום הכי בעי דיכתבו לו הבי"ד, וכאן מיייר שמסר בידם השט"ח, לכך לא בעי כתיבה.

⁽³⁴⁾ בסמ"ע ס"ק כ"ג) מבאר, דהתורה לא הזהירה אלא ד"לא יגוש" המלוה להלוה בשביעית, משא"כ זה דכבר סילק המלוה נפשו מזה ומסרו לב"ד, ואין הב"ד מוזהר על זה.

⁽³⁵⁾ שו"ע שם סעי' י"ב, דכיון שיש בידו לא שייך בי' "לא יגוש".

⁽³⁶⁾ שו"ע שם סעי' י"ג, ומבאר בסמ"ע (ס"ק כ"ה) דאע"פ שצריך לחזיר אינו משמט, דמיד שמשכנו קנה המשכון והוי שלו בעד חובו עד שישלם לו, אלא שחוזר ומשאל לו בעת צרכו, והראי' שהלוה צריך להחזיר לו כלי יום בלילה.

⁽³⁷⁾ בסמ"ע (ס"ק כ"ד) מבאר הטעם, כיון דמתחילה נטל המשכון בעד כל ההלוואה, ה"ל כאילו יש בידו משכון שוה ככל ההלוואה.

⁽³⁸⁾ שו"ע שם סעי' י"ד, ומבאר בסמ"ע (ס"ק י"ד) לפי שדרך החנוני להקיף שנה ושנתיים ובסוף נוטל חובו ואין דרך לנוגשו, וה"ל כאילו הלוהו וקבע לו זמן לאחר שביעית דאין השביעית משמטתו.

זמן לפרעו⁽³⁹⁾, וי"א דמיד שכתב בפנקסו כל החשבון ביחד מיקרי זקיפה⁽⁴⁰⁾.

בד. שכר שכיר אינו משמט, ואם זקפו במלוה משמט⁽⁴¹⁾.

בה. קנס של אונס ומפתה ומוציא שם רע אינם משמטין⁽⁴²⁾, ואם זקפן במלוה משעת העמדה בדין⁽⁴³⁾ משמטין.

בו. שמיטה אינה משמטת כתובתה של אשה⁽⁴⁴⁾, ואם פגמתה או זקפתה במלוה נשמטת⁽⁴⁵⁾.

בז. מי שקנה שטר מן הגוי⁽⁴⁶⁾ על חבירו אין השביעית משמטתו⁽⁴⁷⁾.

בח. מי שערב בעד חבירו נגד גוי ופרע לגוי ותבע חבירו באותו השטר אין השביעית משמטת⁽⁴⁸⁾, והיינו דוקא אם לקח השטר מן הגוי⁽⁴⁹⁾, אבל אם זקפו עליו במלוה משמט⁽⁵⁰⁾.

כט. מי שהייב לקופת הצדקה אינו משמט⁽⁵¹⁾.

⁽³⁹⁾ וראה בסמ"ע (ס"ק כ"ז) ולא תימא דוקא משעת העמדה בדין כמו בקנס.

⁽⁴⁰⁾ רמ"א שם.

⁽⁴¹⁾ שו"ע שם סעי' ט"ו.

⁽⁴²⁾ שו"ע שם סעי' ט"ז, וביאר הסמ"ע (ס"ק כ"ט) דאין הלואה.

⁽⁴³⁾ בסמ"ע סק"ל מביא הטעם, כיון דאונס ומפתה מעשה ב"ד הוא, מש"ה לא הוה זקיפה ידי' כהלואה כי אם אחר שעמדו בדין, משא"כ בהקפת חנות דלאו מעשה ב"ד הוא, ובס"ק ל"א מוסיף שהוא דוקא דלא כתבו לו פסק דין.

⁽⁴⁴⁾ שו"ע שם סעי' י"ז, דהוה מעשה ב"ד.

⁽⁴⁵⁾ פ"י בסמ"ע (סקל"ב) דיצאה בהמותר משם סתם חיוב כתובה וה"ל צלוה.

⁽⁴⁶⁾ רמ"א שם סעי' י"ז.

⁽⁴⁷⁾ פ"י בסמ"ע (סקל"ג) כיון דבשטרותיהן גובין בו מדינא דמלכותא.

⁽⁴⁸⁾ רמ"א שם, דהבא מכח גוי הרי הוא כגוי.

⁽⁴⁹⁾ רמ"א, דנעשה מלוה ומשמט (סמ"ע ס"ק ל"ה).

⁽⁵⁰⁾ רשב"א הובא בסמ"ע סקל"ד.

⁽⁵¹⁾ שו"ע שם סעי' כ"ח, ופ"י בסמ"ע (ס"ק נ') דהב"ד יד עניים כיד יתומים.

דיני פרוזבול

ל. פרוזבול⁽⁵²⁾ אינו משמט⁽⁵³⁾.

לא. ו"א דאין הפרוזבול נכתב אלא בבית דין חשוב⁽⁵⁴⁾, וי"א דכותבין פרוזבול בכל בית דין⁽⁵⁵⁾.

לב. כך אומר המלוח⁽⁵⁶⁾: מוסרני⁽⁵⁷⁾ לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, והדיינים או העדים הותמים מלמטה, ויכול למסור לבית דין חובותיו שבעל פה⁽⁵⁸⁾.

לג. יש מי שכתב⁽⁵⁹⁾ שהולך המלוח אצל שלשה (או שנים⁽⁶⁰⁾) עדים ואומר הוי עלי סהדי וחזו

⁽⁵²⁾ רש"י (גיטין ל"ו ע"ב ד"ה פרוז) פי', פרוז הוא לשון תקנה, תקנת הפרוזבול היא יוצאת דופן בחריפותה, זוהי אמנם תקנת חכמים, אך היא נראית על פניה כתקנה העוקרת מיסודה מצווה מפורשת, האמורה שמואל אמר בעניין זה: "הא פרוסבלא - עולבנא דדייני הוא, אי איישר חיל אבטליניה!" (בתרגום: פרוזבול זה עלבון לדיינים הוא, אם אאזור כוח - אבטל אותו!). עם זאת, לאורך הדורות התקבלה תקנה זו. שכן לא מדובר בביטול של מצווה מן התורה, שכן תוקף השמיטה הנהוגה כיום היא בדרגת חיוב מדברי חכמים ולא חיוב מהתורה.

הסיבה שעומדת מאחורי תיקון הפרוזבול, מבאר בערוה"ש (ס' ס"ז סעי' י') אף שהוא עוקר למעשה את כל מצוות שמיטת כספים דרבנן, היא שכאשר חכמים תיקנו את שמיטת כספים כמצווה מדרבנן, הם לא התכוונו שעל ידה יבואו אנשים לעבור על ציווי התורה של הימנעות מהלוואות ערב שנת השמיטה, ולכן אם אנשים נמנעים להלוות ערב שנת השמיטה, ניתן יהיה לתקן תקנה שתעקוף למעשה את מצוות שמיטת כספים דרבנן.

⁽⁵³⁾ שו"ע שם סעי' י"ח, והטעם מבאר בסמ"ע (ס"ק ל"ו) עפ"י המשנה במס' שביעית (פ"י מ"ג) כשראה הלל שנמנעו מלהלוות ללווה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו. ט.) "השמר לך פן יהי דבר עם לבבך בליעל" כו', התקין הלל פרוזבול.

ושם בגמ' (גיטין שם) מבאר, דאע"ג דמן הדין משמט, מ"מ יש כח ביד חכמים לתקן שלא ישמט כי הפקר ב"ד הפקר.

⁽⁵⁴⁾ שו"ע שם דהיינו שלשה בקיאים בדין ובענין פרוזבול ויודעים ענין שמיטה, והמחוסר רבים עליהם באותה העיר, בסמ"ע (שם) מבאר, דכיון שמכח הפקר ב"ד הוא דאינו משמט, משום הכי אמרו ג"כ דאין כותבין פרוזבול אלא בב"ד חשוב שראויים להפקיר.

⁽⁵⁵⁾ רמ"א שם, בסמ"ע (ס"ק ל"ז) הוסיף, אפילו במדינה שנוהגין בהן שמיטה.

⁽⁵⁶⁾ שו"ע שם סעי' י"ט, וראה בסמ"ע (ס"ק ל"ח) דהדיינים כותבין דבריו בנוסח זה: במוטב תלתא כחדא הוינא ואתא פלוני המלוח ואמר לפנינו מוסרני לכם פלוני כו', וחותמין שלשתן למטה פלוני דין ופלוני דין כו', או חותמין בלשון עדים.

⁽⁵⁷⁾ בסמ"ע שם, אינו ר"ל מוסר השטרות, דפרוזבול אין צריך למסור השט"ח, אלא ר"ל מוסרני דברים הללו לכם הב"ד.

⁽⁵⁸⁾ וראה בסמ"ע שם שהקשה, מהיכי תיתי לחלק, כיון דלא כתב המחבר דבשט"ח איירי.

⁽⁵⁹⁾ שו"ע שם סעי' כ"א.

⁽⁶⁰⁾ ראה סמ"ע שם ס"ק מ'.

דאנא מסרנא פרוזבול קמי שלשה דיינים דאינון פלוני ופלוני ופלוני דיינים שבמקום פלוני ודי לו אם יחתמו בו אותם עדים, ואי התמי ב' דייני טפי מעלי.

לד. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה אינו צריך לכתוב פרוזבול⁽⁶¹⁾, ובדברים בלבד היא נדחת, וי"א דכל אדם נמי יוכל לומר דבריו בעל פה לפני בית דין ומהני⁽⁶²⁾.

לה. יכול המלוה לומר אפילו שלא בפני הדיינים⁽⁶³⁾ אני מוסר שטרותי לבית דין פלוני שבעיר פלוני.

לו. אין כותבין פרוזבול אלא על⁽⁶⁴⁾ הקרקע⁽⁶⁵⁾, ואפילו אין ללוה ויש לחייב לו⁽⁶⁶⁾ או לערב או למי שחייב לו כותבין, ואפילו אין לזה ולא לזה ויש למלוה או למי שמחייב לו מזכהו אפילו ע"י אחר, ואפילו שלא בפניו⁽⁶⁷⁾.

לז. אם הלוה לפנינו וצוח איני רוצה לזכות בקרקע של אחרים אין מזכין לו בעל כרחו⁽⁶⁸⁾.

לח. השאילו⁽⁶⁹⁾ או השכירו⁽⁷⁰⁾ מקום לתנור כותבין עליו פרוזבול.

⁽⁶¹⁾ שו"ע שם סעי' כ', אם מסר דבריו לתלמידים ואמר: מוסרני לכם שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה, אינו צריך לכתוב פרוזבול, מפני שהם יודעים ששמיטת כספים בזמן הזה מדבריהם, ובדברים בלבד היא נדחת.

⁽⁶²⁾ רמ"א שם, וראה בפתחי תשובה (אות ג') שמביא דדוקא לתלמידי חכמים מהני בלי מעשה.

⁽⁶³⁾ רמ"א שם.

⁽⁶⁴⁾ שו"ע שם סעי' כ"ב, ובסמ"ע (ס"ק מ"א) מפרש הטעם, משום דלא תיקנו פרוזבול כי אם אסתם הלואה, וסתם הלואה אינו כי אם למי שיש לו קרקע וסמוך עלי' בגביות חובו, ויש מפרשים הטעם משום דכשיש לו קרקע מחשב טפי כגבוי ועומד ביד הב"ד.

⁽⁶⁵⁾ ואפילו קרקע כל שהוא סגי, ואפילו אין לו אלא עציץ נקוב מונח על גב יתדות באויר.

⁽⁶⁶⁾ פי' בסמ"ע (ס"ק מ"ג) למי שחייב להלוה, דהיא משובעת להמלוה מדרבי נתן.

⁽⁶⁷⁾ ומדייק בסמ"ע (ס"ק מ"ד) אע"ג דאין חבין לאדם שלא בפניו, מ"מ כיון דבזיכוי שם זכות הוא לו, אע"ג דיבוא לו ע"י הזיכוי חובה, הולכין אחר שם זיכוי דמעיקרא, והטעם דקיל הוא שמיטת כספים בפרט בזמן הזה.

⁽⁶⁸⁾ רמ"א שם.

⁽⁶⁹⁾ שו"ע שם סעי' כ"ג.

⁽⁷⁰⁾ ופי' בסמ"ע (ס"ק מ"ד) ולא תימא דוקא בהשאילו שהוא עומד ברשות השואל אף לענין אונסין, משום הכי חשיב שלו, משא"כ בשכירות.

וראה בפתחי תשובה (אות ד') שמביא מהחת"ס (חו"מ סי' נ') שהקשה השואל, א"כ היכי משכחת מי שאינו ראוי לפרוזבול, אם לא מי ששוכב אקיקלא דמתא ואין לו בית דירה לא בשאלה ולא בשכירות? והשיב - דמשכחת בסומך על שלחן אחר ויכול לסלקו כל שעה, א"נ הדר בחצר חברו שלא מדעתו דאין צריך להעלות שכר משעבר, ומ"מ בכל שעה יכולים הבעלים להוציאו.

למ. היתה לו שדה ממושכנת⁽⁷¹⁾ כותבין עלי' פרוזבול⁽⁷²⁾.

מ. כותבין לאיש על נכסי אשתו, ולאשה על נכסי בעלה⁽⁷³⁾, וליתומים על נכסי אפוטרופוס⁽⁷⁴⁾.

מא. חמשה שלוו מאחד די לו בפרוזבול אחד⁽⁷⁵⁾.

מב. חמשה שהלוו לאחד כל אחד צריך פרוזבול⁽⁷⁶⁾.

מג. יתומים קטנים שיש להם מלוה ביד אחרים אין צריכים פרוזבול⁽⁷⁷⁾.

מד. יתומים⁽⁷⁸⁾ גדולים⁽⁷⁹⁾ טענינן להו⁽⁸⁰⁾ שמהי' לאביהם פרוזבול, או שמהי' התנה שלא ישמטנו בשביעית.

מה. אין שביעית משמט כספים אלא בסופה⁽⁸¹⁾.

מו. כל זמן שהוא יכול לגבות החוב כותבין פרוזבול⁽⁸²⁾.

⁽⁷¹⁾ פי' בסמ"ע (ס"ק מ"ו) שהלוה השכינה ביד אחר, אע"פ שאין לו מעות לפדות וגם הוא באתרא דלא מסלקי, מ"מ המלוה יכול לכתוב עלי' פרוזבול כאילו השדה היתה ביד הלוה.

⁽⁷²⁾ שו"ע שם סעי' כ"ד.

⁽⁷³⁾ שו"ע שם סעי' כ"ה.

⁽⁷⁴⁾ פי' בסמ"ע (ס"ק מ"ז) דקרקע שיש להן להאפוטרופסים שלהן מחשב כאילו היא של יתומים, ועיי"ש דמחלק בין חוב של אביהם לחוב של יתומים עצמן

⁽⁷⁵⁾ שו"ע שם סעי' כ"ו, ומוסיף - ואם לו בשטר אחד אפילו אין קרקע אלא לאחד מהם כותבים פרוזבול על כולם, וראה סמ"ע ס"ק מ"ט הטעם.

⁽⁷⁶⁾ שו"ע שם סעי' כ"ז.

⁽⁷⁷⁾ שו"ע שם סעי' כ"ח, ופי' בסמ"ע (ס"ק נ') דהב"ד הוא אביהן של יתומים, ושטרותיהן וכל אשר להן כמסורין לב"ד דמי.

⁽⁷⁸⁾ שו"ע שם סעי' כ"ט.

⁽⁷⁹⁾ בביאור הגר"א (אות נ"א) כתב, דגדולים אין ב"ד אביהם דהם ככל אדם.

⁽⁸⁰⁾ ובסמ"ע (ס"ק נ"א) מדייק, דביתומים קטנים אין צריך לזה, דאפילו ידוע דלא הי' לאביהן פרוזבול ולא התנה שום תנאי אין הלואתן משמטת.

וראה בהגהות רע"א שהקשה, על כרחך מיירי הכא בירשו קודם שביעית, וא"כ אמאי טענינן להו, דמאי שנא מלוקח, וצ"ע.

⁽⁸¹⁾ שו"ע שם סעי' ל', ובסמ"ע ס"ק נ"ב ביאר, דכתיב (דברים טו. א-ב) "מקץ שבע שנים תעשה שמטה", "וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו" כו'.

⁽⁸²⁾ שו"ע שם סעי' ל"א, ובסמ"ע (ס"ק נ"ג) מביא מחלוקת הרא"ש והרמב"ם, ואע"ג דאין השמיטה משמטת אלא בסופה, מ"מ אין כותבין פרוזבול אלא עד סוף שנה שישית, וראה פתחי תשובה (אות ה) שמביא מתשובת החת"ס (ח"מ סי' נ') שמאריך בזה.

בשו"ע אדמוה"ז (הל' הלואה סעי' ל"ז פוסק, זמן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף הששית לפני ר"ה של שביעית... ואם לא עשה פרוזבול בסוף ששית יעשה בשביעית עד ר"ה של מוצאי שביעית, בלוח כולל

מז. פרוזבול המוקדם כשר⁽⁸³⁾, והמאוחר פסול⁽⁸⁴⁾.

מח. עד הפסק דין⁽⁸⁵⁾ נאמן אדם לומר פרוזבול ה' לי ואבד⁽⁸⁶⁾.

מט. אם אמר המלוה תנאי ה' בינינו שלא תשמיטני שביעית נאמן⁽⁸⁷⁾.

נ. אם טוען הנתבע שמלוה זו שהמלוה תובע אחר פרוזבול זה היתה התובע נאמן⁽⁸⁸⁾.

נא. שטר חוב שעברה עליו שביעית ולא נכתב עליו פרוזבול מוציאין שטר מהמלוה להחזירו ללוה⁽⁸⁹⁾.

חב"ד נאמר שיש לעשות פרוזבול גם בסוף השנה השביעית.

⁽⁸³⁾ שו"ע שם סעי' ל"ב.

⁽⁸⁴⁾ הטעם כתב הסמ"ע, משום דאינו יכול למסור לב"ד החובות שאינו חייב לו עדיין, וכשיאחר זמנו של הפרוזבול יוציאנו לאחר זמן ויגבה בו אפילו החובות שנתחייבו לו אחר כתיבתו, אבל במוקדם מגרע כוחו.

⁽⁸⁵⁾ רמ"א סעי' ל"ג, אבל לאחר פסק דין אינו נאמן, והטעם כתב בסמ"ע (ס"ק נ"ו) דכיון דשתק בשעת פסק דין הרי הוא כמודה שלא ה' לו פרוזבול, וכשיצא אגמרוהו טענת שקר.

⁽⁸⁶⁾ שו"ע שם סעי' ל"ג, ולא עוד אלא שפותחין לו שמא פרוזבול ה' לך ואבד, אם אמר כן נאמן, והטעם כתב בסמ"ע (ס"ק נ"ה) דחזקה הוא דלא שביק אינש היתירא ואכל איסורא, ובודאי מסר שטרותיו לב"ד או כתבו לו פרוזבול.

⁽⁸⁷⁾ שו"ע שם סעי' ל"ד, ונאמן במיגו דאי בעי אמר פרוזבול ה' לי ואבד.

וראה בחידושי רע"א שמוסיף, דאפילו עכשיו דאין רגילים בפרוזבול ואין יודעים אותו, נאמן לומר תנאי ה' לנו, מההיא טעמא דלא שביק היתירא.

⁽⁸⁸⁾ שו"ע שם סעי' ל"ה, שאילו אמר פרוזבול ה' לו ואבד נאמן, ואעפ"י שאין אנו יודעים זמן הפרוזבול שאבד.

⁽⁸⁹⁾ שו"ע שם סעי' ל"ז, ובסמ"ע (ס"ק נ"ט) מביא, דודאי דמי הנייר צריך הלוה להחזיר לו, דה"ל השטר משכון בידו בעד דמי הנייר, אבל דמי שכר הסופר אין צריך ליתן לו, דג"כ נשמט בשביעית, דהא גוף השטר אינו שוה יותר מדמי הנייר לצור על פי צלוחיתו.

שער הוראות כ"ק אדמו"ר

– דיני פרוזבול –

ספר המנהגים חב"ד ע' 86: מצוה לפרסם דעת רבינו הזקן דומן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף השישית לפני ראש השנה של שביעית .. מיד שקרא שמיטה לה' לא יגוש.

לקו"ש חב"ד ע' 316: אע"פ ש"עכשיו לא נהגו בפרוזבול במדינות אלו", אך ממו"ש "זומן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף השישית", אפשר ללמוד שלא רק כל ירא שמים יחמיר לעצמו לעשות פרוזבול, אלא יש לנהוג כן לכתחילה.

לקו"ש חב"ד ע' 317: אפילו די וואס זיינען זיכער אז זיי האבן ניט קיין חובות וואס זיי דארפן איבערגעבן צו ב"ד, איז אזוי ווי ס'איז דאך דא די חביבות פון אן ענין של דברי סופרים, וואס ערכים עלי דברי סופרים יותק מדברי תורה .. איז כדאי אז מ'זאל (האבן א חוב כדי אז מ'זאל קענען) מקיים זיין דעם ענין פון פרוזבול.

לקו"ש ח"ז ע' 356: כדי שלא ישכח לעשות את הפרוזבול, הטוב ביותר שיערכנו מיד אחר התרת נדרים, שבאותה שעה מזומנים לפניו בלאו הכי שלושה אנשים כשרים המהווים בית דין, ויכול לומר בפניהם את נוסח הפרוזבול.

רמ"א סעי' א': יה"ר שיכנה בית המקדש ויחזרו אז למנות שמיטין ויבלות כי יבא של"ה לפרט.

לעילוי נשמות

אאמו"ר ר' סעדיה ב"ר שלמה ע"ה

אוהב את חבריות

עלה השמימה ז' אדר ב תש"ס

וזוגתו מרב שושנה נדרה בת ר' שלמה ע"ה

אוהבת שלום ומשכינה שלום

נלב"ע כ"א אב תשס"ח

ובנם הרה"ח שליח הרבי אוהב את חבריות ומקרבן לתורה

ר' שמריה ב"ר סעדיה ע"ה

נלב"ע כ"ח מר חשוון תשפ"א

דרורי-חג'בי

•

ואיש תם וישר

ר' זליא שלום בן שלמה מיכל הכהן ע"ה

נלב"ע כ"ט אלול תש"מ

וזוגתו האשה החשובה

מרת שרה דבורה בת ר' מאיר ע"ה

נלב"ע כ"ב טבת תש"פ

זלקינד

•

נרפס ע"י הרב ראובן אבנר דרורי ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת

אבי מורי איש אמת תמים במעשיו צנוע בהליכותיו

הרה"ח ר' **אברהם דוד**

ב"ר **משה יהודה אריה** ע"ה

ווילהעלב

לא החזיק טיבותא לנפשי'

מוקיר ורחים רבנן ודחיל מאורייתא

מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות

אוד מוצל מאש מניצולי השואה

זכה להעמיד דורות ישרים יבורך

שלוחי ועושי דבר של כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

נפטר בשם טוב ליל ש"ק ה' תמוז ה'תשס"ג

www.onlinesmicha.com